

лиш вияснити їх обличчя тим, що не є ними), ось для чого ніколи не зрозуміють вони правдивих пружин, які рухають суспільностями, бо ніхто ніколи не зрозуміє того, чого не може признати його натура, нездібна до такого реагування на оточення, якого вимагає природа тсього оточення, здібна лиш до солодких мрій і золотих снів.

„Там — читаємо в одній часописі — де серед якогось народу перестали ділати тверді і незрушимі норми публичної і приватної моралі, там народ перемінюється в стадо розбишак і злодіїв, гієн і шакалів“ (Мета ч. 7. 1933). Свята правда! Там, де місце моралі Рішеле, Бісмарка, Макаявеля і Фіхте заступає мораліна філістрів, народ перемінюється в гієн і шакалів: в гієн і шакалів, сварливих і завзятих — в дрібнім, дрібних і нерішучих — у великім.

Домет Олянич.

Про студіюючих українців у Бреславлі в XVIII ст.

(Виятки з матрикелів.)

Від 2 березня до 22 квітня ц. р. мені пощастило — серед емігрантських злиднів і біди — побути в Бреславлі на феріях та попрацювати в тамошніх архівах: пруському державному й міському. За цей короткий час мені довелося переглянути лише може якусь десяту частину актів і матеріалів, які переходять в цих архівах, та в цей спосіб розшукати серед них багато невідомих і дуже цінних матеріалів до нашої української історії, головно до історії торгівлі України з Бреславом, як купців, довозних і вивозних товарів, то що. Якщоб знайшовся якийсь український купець-видавець, який захотів би видати збірку цих матеріалів, які я заміряюся ще доповнити, радо стаю йому з ними до послуг.

Побіч пруського державного і мійського архіву мені довелося також відвідати й архів університету в Бреславлі, який мене вже від довшого часу зацікавив своїми старими, ненадрукованими ще, матрикелями. Бо такі матрикелі інших німецьких університетів є вже переважно надруковані, про що я свого часу згадував також у скромній праці про Сквороду. Деякими з них покористувався пізніше, як знаємо, Ігор Лоський для своєї праці „Українці на студіях в Німеччині в XVI—VIII ст.“, які він чомусь не зачитував і нічого не сказав, що вони надруковані.

Старі матрикелі бреславського університету, які мені вдалося переглянути з дозволу проф. Фридриха Андре, за що висловлюю йому на цьому місці свою сердечну подяку, зберіглись всі в розкішному великому фоліо-рукопису, під заголовком: „Album Academicum seu Matricula

Universitatis Leopoldinae Societatis Jesu Wratislaviae“, початий з осені 1702 р., щоб-то від за-
сновання того університету. Побіч спису його професорів
цей альбом чи матрикелі містять: „*Matricula Theologicorum*“,
„*Matricula Juristarum*“, „*Matricula Philosophorum*“, „*Matricula*
Humanistarum“, *Nomina Promotorum Baccallaureorum et Ma-*
gistorum“ і т. д. Ці матрикелі я переглянув живенько, щобто
„на скору руку“, обмежуючись завданням для своєї праці
про Сквороду й лише XVIII ст.

Але надії завели. В єзуїтському університеті в Бре-
славлі студіювало українців дуже мало, у звязку з віроіспо-
відним антагонізмом, зате більше чехів, угорців та особливо
поляків. Перебіг осіб, студіюючих у згаданому універси-
теті з України, подаю оце з студентів теологів.

Matricula Theologicorum. В осені 1729 р. ex speculativa
Theologiae були іматрикульовані: „*Nobilis Dominus Ioannes*
Boreuko Lithvanus Orsensis“ та тодіж і звідти „*Nobilis D. Sta-*
nislus Ceczel“. (с. 201).

Matricula Philosophorum. Серед льогістів. В осені 1710
р.: *Gabriel de Bukoven Moskus Kiioviensis*“ (373). Тодіж
у 1716 р.: *Josephus Szultz de Sulima Polonus Pinschoviensis*“
(с. 387). Дня 11. XII. 1719: „*Basilius Stephanowici Polonus Oli-*
censis“ (с. 392). 18. XII. 1726: „*Stanislus Es: de Zalusky Po-*
lonus Premislensis“ (с. 416). 17. XII. 1727: *Jacobus Wissnovsky*
Polonus ex Palatinatu Russiae“ (с. 418).

Matricula Humanistarum. Серед граматистів. 6. XII. 1706:
Laurentius Kapatulsky Polonus Voliniensis“ (ст. 712). 13. XII.
1707: „*Antonius Ofiarsky Polonus Vniovielnis*“ (с. 713). Без
дня, XII. 1719: „*Joannes L. B. de Zabelo Russus*“ (с. 743).
Серед синтаксистів. 6. XII. 1706: *Joannes Buchowsky Polonus*
Podlasiensis“ (с. 10). Серед поетів. Без дня, XII. 1731: „*Alex-*
ander Walevski Castellanus Polonus Russiensis“ (с. 776). XII.
1737: „*Simon Czyminski Pol: Chascorensis*“ (с. 790). Серед
реторів. 13. XII. 1707: „*Petrus Comes de Kurbatow Moscus*“,
„*Constantinus Hummiękj Polonus Russiensis*“ та закреслений,
„*Joannes Wilczinsky Polonus Russiensis*“ (с. 712).

По іспитах. Бакалявр філософії. 26 V. 1721: „*Nobil ac*
Eruditus D. Basilus Stephanowicz Polonus Olynciensis“, який
через рік — 22. VI. 1722 — став також магістром філосо-
фії (с. 1077 і 1084).

Певна річ, що подані оце особи, які студіювали в бре-
славському єзуїтському університеті, не є всі українці. Між
ними є також і деякі поляки з України. За відсутністю під
руками відповідної літератури мені не вдалося їх усіх пере-
вірити, за винятком лише двох — Гаврила Буковеня й Ва-
силя Стефановича.

Про першого можна сказати, що він був нащадком
певне того голяндця Буковеня, який прибув на військову
службу до Московії ще в XVII ст. і перебував ото під ко-

мандою відомого ген. Гордона. (Пор. „Рус. Біограф. Словарь“, Спб 1908, с. 447).

Про другого — Василя Стефановича — існує навіть уже невелика література й відомо, що він, по закінченню бреславського університету дня 22 червня 1722 р., удавсь назад на Україну, а з України до Теофана Прокоповича в Петербург, де пару років учителював у гімназії. Звідти він повернувся скоро знову на Україну й був тут призначений у 1733 р. з початку лохвицьким козацьким сотником, а відтак у 1751 р. лубенським судею, яким значився він ще і в 1773 р. Після цього року вісток про нього не подибується. Як відомо, Василь Стефанович приймав найбільшу ролю в комісії по виробленню кодифікації українських законів, під заголовком: „Права, по которымъ судитися мало-россійскій народъ“. (Пор. „Р,Б,С, 1909, с. 406, з відповідною літературою).

Ось цими своїми нахідками з університетського архіву в Бреславлі не задовольнившись, я відтак відвідав, без надії на успіхи, старі тутешні протестантські гімназії. Але вийшло навпаки: знахідки увінчались успіхом.

Як виявляється, у двох старих таких гімназіях у Бреславлі наша молодь з України навіть доучувалася та згодом мандрувала по змозі на інші німецькі університети, щоб там далі студіювати. Таких гімназій у Бреславлі, де та наша молодь училася, було тоді дві: св. Єлисавети та Марії Магдалини. На щастя, в архіві першої зберігся ще в доброму вигляді спис вступаючих до неї учнів, під заголовком: „*Matricula gymnasii Elisabetani Wratislaviensis*“, вел. 8°. Мій їх перегляд обмежився на п'яти NN чи книжках. У „N 5 (1720—1788)“ цих матрикелів гімназії св. Єлисавети таке є написано:

„Anno Christi 1747, die 15. Septemb.“, а далі NN: „57 et 58 Nicolaus Mothonis, Rus. Kiouiens. patris cognominis, filius, aet. 22 ann. et Gregorius Koziki, Basilii Koziki filius, aet. 20. ann. itedem Ruthenus, Graecanicae Religionis, ex academ. Kiouiens. cum testimon. professoribq, tanquam logici ad exteros abeuntes honorifice dimissi, et a dn. Kornio Bibliopol. Wr. optime comendati, inter inquilinos gymnas. Elisab. fuerunt recepti... Primani“. Цікавий документ для згаданих вихованців Київської Академії з рекомендацією бреслав. видавця Корна. Як примани-учні найстаршої кляси — повчилися вони в цій гімназії св. Єлисавети 2 роки, а відтак подалися на студії до університету в Ляйпціг. Тут вони були іматрикульовані дня 15.V. 1749, цебто „Kositzki Greg. Kiovien.“ і „Mothonis Nic. Nizien.“, обидва „ex Rossia minore“. (Пор. „Die jüngere Matrikel der Universität Leipzig“, Ляйпціг 1909, т. III, с. 212 і 271). Між іншим, перебуваючи ще в Бреславлі, вони переклали книгу Мінеція „Камень соблазна“, присвятили її своєму професорові Варлаамові Лащевському й видали її

тамже в Бреславлі 1752 р. (Про це див. також РБС, 1903). Але далі читаймо матрикелі гімназії св. Єпископів.

„Anno Christi 1749, die 4. September“. „50. Paul Forinsky, Pultaua — Ukrainus, graecanicae religionis abductur aet. 18. ann. junenis parum adhuc literatura humaniori exercitatus, ex Studio Kyoviensi Wr. missus. Primanus“. У надрукованих матрицелях страсбурзького університету він значиться помилково як „Paulus de Flovynski, Pultaviensis ex parva Russia“. Тут він був імматрикулований 14.X. 1754, під № 10. (Пор. „Die alten Matrikeln der Universität Strassburg“, Страсбург 1897, т. I, с. 437). Може бути, що він був кривим відомого Кирила Фльоринського. (Про нього див. РБС, 1897). Але далі.

„Anno Christi 1751, Mense Septembris, die 21“. „19. Basilii Skoworoda, filius Sabae Cosaci natus in urbe Russiae minoris Czornuchi anno 18. aetatis. — Primanus“. По двох роках, десь приблизно в літі 1753 р. він рушив з Бреславлі назад на Україну й то певне, що з своїм братом Григорієм Сковородою. В якомусь німецькому університеті він не студіював. Друковані матрикелі німецьких університетів про це нічого не кажуть.

„Anno Christi 1755. Die III Martii“. „4. Johannes Polliansky, ex Russiae urbe Chrindibrowa 30 ann. Prim.“. Також наразі мені невідомо, чи він студіював ще на якомусь університеті чи ні.

Оце і всі Українці, які доучувалися в гімназії св. Єпископів, про яких свідчать її матрикелі. Їх уділив мені до використання проф. релігії цієї гімназії, студієнрат др. Йоганн Шульц, за що висловлюю йому свою сердечну подяку.

Як мені здається, більше було молодих українців десь у гімназії Марії Магдалини. Але, на превеликий жаль, про них усіх не можна нічого ще певного сказати, бо матрикелі цієї гімназії за XVIII ст. або пропали, або ще не віднайшлися. За XVII ст. вони зберігаються в міському архіві, в яких мені не пощастило знайти жадного українця. Також і грошові рахунки цієї гімназії не всі зберіглися, але лише якась їх мала випадкова частина, яка переховується в міському архіві, під репоз. „P 142“: „Mag. Magd. Schulgeldrechnung“. В книжечці 12, яка частинно охоплює 1749—54 рр., читаємо „Catalogus Auditorum Primi Ordinis Termini Michaël. 1750“, а в ньому під № 49: „49. Petr. Beluszenko u. die 3 andern Russen aus Secundo Ordice. 2 Rthlr. 20 Sgl.“ (л. 40). Це значить, що Петро Білушенко, син полтавського купця, з трьома іншими русинами заплатив за науку 2 держав. таляри 20 шелягів. Як мені здається, тих трьох русинів творили: Михайло Білушенко, син також полтавського купця, та два сини омельницького сотника Григорія Остроградського — Іван і Павло Остроградський. Всі вони чотири подалися потім на університетські студії до Ляйпцігу й були

в один день там іматрикульовані, а саме 14.X. 1752. На місяць раніше — 15 IX. — заіматрикулювався був тут у цьому ж році і брат Григорія Козицького Іван Козицький. (Пор. матрикелі цього університету, т. III, с. 28, 292 і 212).

В рахунках гімназії Марії Магдаліни зустрічаються також прізвіща „Pawlowsky maj“ і „Pawlowsky min“, що були в „Sextae Classis“. Дня 10.XI. 1753 р. вони обидва запла- тили по 10 шелягів. (л. 137 і 145).

Є вістки, що в 1745 р. малиб відїхати до Шлеску до Бреславля „сини генерального підскарбія Івана Скоропад- ського Петро та Яків і син генерального військового хорун- жого Ханенка Василь“, як про це пише Петро Кудравцев у своїй статті — „Освітні мандрівки вихованців Київської Академії за кордон у XV.II ст.“ („Київські Збірники архео- льогії... 1931, зб. I, с. 288). З початку в Шлеску, цебто в Бреславлі, а потім у Празі учився рр. 1725—1730 також Василь Дмитрашко, пізніший сотник березанський. Напевне, що вони теж училися десь у гімназії Марії Магдаліни.

На цьому й кінчаю ось цю свою невеличку статтю, яку вважаю за причинок до великої праці про студіюючих українців в Німеччині, що досі належно і ґрунтовно ще не оброблена.

За матеріяльну підтримку, яку уділив мені з рамени Німецького Інституту Чужезнавства Високодостойний Пан Прелат, проф. Георг Шрайбер, на архівну поїздку до Бре- славля, висловлюю йому на цьому місці свою сердечну по- дяку. Без тієї підтримки ледви чи вдалосяби мені було туди колинебудь поїхати. За належну рекомендацію про мене до того Інституту я на цьому місці дякую також сердечно Високоповажаному Панозі Професорові Іванові Мірчукові. Мюнстер, 15 травня, 1934.

М. Л.

З пресового фільму

Більшовик України (ч. I. б. р.) виступає проти пропаганди Вістинга на Україні, проти «використання войовничого буржуазного романтизму», «походу проти матеріялізму в філософії і реалізму в літературі» і пр. Правда, це «ідеологія класи, рокованої на крах», яка «згубить ґрунт під ногами». Тим не менше — з нею треба провадити «боротьбу нещадну і непримириму», боротьбу «проти націоналізму перш за все українського». «Перш за все», хоч «геніяльний вождь всевітнього пролетаряту» казав, що треба боротися і з українським і з російським націоналізмами. Одне — для паради, друге — для щоденного вжитку. А позитивна сторона? За що треба боротися? — «за зміцнення нероз- ривних звязків (України) з ССРСР. і з російською пролетарською літературою зокрема». Так би й казали: що там буржуазія, згнила класа, — сучь — «перозривні звязки»:

Не забудьте, други, братя,

Ети вїщія слова:

Нас возьмет в свої обяття

Лиш великая Москва,

Так покляли на вірші закарпатські москвофіли директиви компартії.